

JEZIKOVNA SREDSTVA ZA POUDARJANJE STAVČNIH ELEMENTOV V REVIJAH *IN-FLIGHT*

Revije, ki jih letalske družbe ponujajo potnikom na letalu in letališčih (angl. *in-flight magazines*), dosežejo široko množico bralcev. V prispevku bosta obravnavani slovenska *Adria In-Flight Magazine* in italijanski *Ulisse*. Predmet prispevka je kontrastivna analiza besednega reda oziroma vpogled v različne vzorce rabe, s katerimi pišoči poudarijo nekatere stavčne elemente in tako posredno poskušajo usmeriti bralčevo pozornost. Analizirana bo organiziranost besedila z informacijskega in semantično-pragmatičnega vidika, in sicer funkcionalne stavčne perspektive in besednega reda glede izpostavljenosti oz. premika v ospredje, diskurzivnih označevalcev, vrivanja med sestavljene glagolske paradigme in gramatikalizirane konstrukcije (premik v levo ali v desno, razcepljeni in eskistencijani stavki). Kanonični besedni red in njegove variacije so značilnosti obeh jezikov, a v enem in drugem niso uporabljeni enako pogosto. Oba jezika pri razvrščanju sledita členitvi po aktualnosti, vendar to slovenščina dosega večinoma z besednim redom, italijanščina pa v določenih primerih z rabo gramatikaliziranih konstrukcij.

Ključne besede: besedni red, publikacije *in-flight*, členitev po aktualnosti, poudarjanje elementov

1 Uvod

Zaradi rasti turizma kot globalnega pojava se je pozornost raziskovalcev raznih strok usmerila tudi nanj in posledično na raziskovalni potencial jezika, ki se uporablja v turizmu. Turizem je povezan z jezikoslovnimi raziskavami predvsem na področjih analize diskurza in kritične analize diskurza (Blanca 2018). Kot pišeta Adam Jaworsky in Crispin Thurlow (2010: 227), je turizem zelo semiotična industrija, ki je zavezana predstavitvi kulture in kulturnih razlik, jezik pa je sredstvo za njihovo predstavitev. Za predstavitev turizma lahko besedila vključujejo razglednice in potopisno fotografijo (Burns 2004), turistične brošure (Edelheim 2007), t. i. *revije*

in-flight (Thurlow in Jaworsky 2003) in vsaj še turistične vodnike (Wilson idr. 2011). Primarne funkcijske zvrsti v turizmu so na splošno: pripovedne (potopisi, dnevniki), opisne (popotniški vodniki, poročila, brošure), poučne (navodila v priročnikih), pojasnjevalne (razlage v vodnikih), argumentativne (ocene v poročilih o potovanjih) (Francesconi 2014).

Ta raziskava¹ ni osredinjena na turistični diskurz kot tak, ampak le na predstavitev nekaterih besednorednih možnosti v slovenščini oz. rabo jezikovnih sredstev za poudarjanje. Cilj tega prispevka je predstaviti najpogostejše ali najzanimivejše zglede, ki nakazujejo delovanje besednega reda in z njim povezano usmerjanje bralčevega dojemanja zapisanega. Revije *in-flight* tvorijo korpus za analizo, saj ne le da dosega širok krog bralstva in kot take odražajo neko dejansko rabo jezika za splošno bralstvo, ampak so podvržene tudi nekaterim zakonitostim turističnih besedil. Za analizo besednega reda (v nadaljevanju BR) in členitve po aktualnosti (v nadaljevanju ČPA) je optimalnejši korpus govornega jezika, saj tam zaradi intonacije lažje zaznamo poudarjenost. Vendar pa se kot bralci vsakodnevno srečujemo tudi s pisnimi besedili, v katerih so prav tako določeni deli posebej izpostavljeni ali poudarjeni. Poleg tega je na izbor korpusa vplivalo tudi to, da se t. i. neostandardna italijanščina (ital. »italiano neostandard«) uporablja predvsem v medijih. Gre sicer za knjižno italijanščino, v katero pa prehajajo značilnosti govornega jezika (Beccaria 2010). Jezik izbranih publikacij je razmeroma blizu govornemu in upati je mogoče, da se bo v njem našlo precej pojavov, ki bi jih želeli osvetliti. Ker korpus ni vzporeden, se določenih konstrukcij ne da primerjati z dejanskim prevodom. Zaradi tega za jasnejši vpogled ponekod dodajam zglede iz drugih raziskav. V nadaljevanju obravnavam funkcionalno stavčno perspektivo, besedni red, pomen informacijskih enot in izpostavljenost, fokalnost, gramatikalizirane konstrukcije ter nekatere posebnosti. Predstavljena bodo nekatera sredstva, utemeljena na podlagi strokovne literature in ilustrirana z zgledi iz korpusa.

2 O analiziranem gradivu: revije *in-flight*

Publikacije *in-flight* so na letalih na voljo brezplačno in vsebujejo članke o različnih vidikih turizma. Letalska družba nudi informacije o destinaciji, do katere leti, ponuja izdelke, potniku zagotavlja občutek varnosti, saj nakazuje, da ga vodi tisti, ki vse najboljše ve. Potnikom naj bi omogočale poučno in zabavno branje. Imajo pa tudi gospodarski pomen, saj prispevajo k dobičku, o čemer je mogoče sklepati na podlagi velikega števila oglasov. So mešanica potovalnih brošur, revij o življenjskem slogu in korporativnega kataloga (Rhodes 1999).

Teme so običajno raznovrstne: zabava, znanost, tehnologija, poslovanje, šport, moda, družina, novice o potovanjih in splošne teme. Vizualno so homogene, razdeljene na poglavja, kot so npr.: življenjski slog in kultura, poslovne informacije, razvedrilo, informacije o potovanju in destinacijah, informacije o potnikih in letih, novice

¹ Članek se naslanja na širšo analizo, ki je bila izvedena v doktorski disertaciji (Lovec 2018).

letalskih družb (Thurlow in Jaworsky 2003: 594). Vse imajo na začetku v uvodniku nagovor predstavnikov vodstva za bralce revije. Njihovi portreti spremljajo besedilo, ki se skoraj vedno konča z reproduciranim osebnim podpisom. Te tehnike ustvarjajo kontekstno odprtost, razpoložljivost in prepoznavnost. V pozdravnem nagovoru bralcem se vedno zahvalijo za izbiro njihove letalske družbe, poročajo o njenem razvoju ali strategiji. Vse to je namenjeno kateri koli ciljni javnosti. V vseh revijah se poleg maternega jezika uporablja še angleščina kot *lingua franca* (Fedotova idr. 2015: 205). Izdaje, analizirane za potrebe tega članka, to potrjujejo. Zgledi kažejo, da nagovarjajo neposredno bralca (zgled 1), ki je lahko kdor koli, vendar poskušajo prikazati njegov položaj potnika kot ekskluziven (zgled 2). Pri tem poskušajo poleg osebne note nakazati, da pišejo tisti, ki vedo (zgleda 3 in 4):

1. Spoštovani potniki, vaše zadovoljstvo je naš uspeh. (A2, 104)
2. Za naše potnike smo pripravili res ugodno One Way ponudbo. (A2, 12)
3. V Mitte se odpravite tudi do priljubljene nakupovalne ulice Mulackstrasse, ki jo Berlinčani ljubkovalno imenujejo kar La Mu. (A2, 32)
4. Pisati o Zürichu, potem ko preživiš v tem čudovitem mestu pol življenja in postaneš uradno Bürger von Zürich, je pravi izziv. (A1, 34)

Za analizo sem zbrala pet publikacij nekdanjega slovenskega prevoznika Adria Airways *Adria In-Flight Magazine* (december in januar 2014/2015 (v nadaljevanju: A1), februar in marec 2015 (A2), april in maj 2015 (A3), junij in julij 2015 (A4), avgust in september ter oktober 2015 (A5)) in pet publikacij italijanskega prevoznika Alitalia *Ulisse* (december 2016 (U1), februar 2017 (U2), marec 2017 (U3), april 2017 (U4), julij 2017 (U5)). Obe reviji objavljata tako besedila v maternem jeziku kot besedila, prevedena v angleščino. Izbrala sem daljše članke, oglase pa izpustila. Ugotovitve, ki jih v članku predstavljam, seveda zahtevajo nadaljnjo raziskavo, saj je korpus za kakršno koli posploševanje preskromen.

3 Funkcionalna stavčna perspektiva: besedni red vs. členitev po aktualnosti

Funkcijski vidik izreka so s pojmom funkcionalna stavčna perspektiva² v 20. stoletju uvedli češki jezikoslovci. Deli stavka imajo funkcijo, da neko informacijo postavijo v perspektivo glede na njeno pomembnost in novost (De Beaugrande in Dressler 1992: 24) oziroma jo potisnejo v ospredje ali fokus. Vsak stavčni element nosi informacijo, ki prispeva k nadaljnjemu razvoju sporazumevalnega razmerja (Mathesius 1991). Jan Firbas (1992) je v praški šoli uvedel še pojem t. i. sporočilnostnega dinamizma, in sicer ima element, ki nosi najpomembnejšo informacijo, najvišjo stopnjo sporočilnostnega dinamizma v stavku. Stopnje tega dinamizma so rezultat funkcionalne stavčne perspektive, porzdelitev elementov v stavku pa je rezultat linearne razporeditve elementov, semantičnosti elementov in

² V angleški literaturi *Functional Sentence Perspective*, v češki pa aktualni členění větné (Firbas 1992).

možnosti izluščenja dane ali nove informacije iz predhodno relevantnega konteksta. Danes na podlagi sodobnejših raziskav vemo, da je poleg omenjenega treba upoštevati vsaj še pragmatičnost in slovnično raven, ki je Mathesius in Firbas ne izpostavljata. Analiza zgledov iz revij *in-flight* temelji na kontrastivni analizi besednega reda v slovenskem in italijanskem jeziku, in sicer z vidika vrstnega reda stavčnih elementov (osebek, povedek, predmet ali SVO) izreka³ in funkcionalne stavčne perspektive stavka. Jezikovni par se poleg očitnih razlik (slovanski in romanski jezik, analitični na sintetični) razlikuje še po načelih, ki vplivajo na besedni red. Oba jezika pri razporeditvi stavčnih elementov upoštevata členitev po aktualnosti, vendar se v slovenščini funkcionalna stavčna perspektiva dosega z razmeroma prostim besednim redom, ki ga jezik omogoča. Nasprotno pa se v italijanščini za doseganje določenih zelenih aktualnostnočlenitvenih vzorcev uporabljajo nekatere gramatikalizirane konstrukcije, saj je besednoredno le deloma prosti jezik, kar je razvidno iz kontrastivnih raziskav (Klimova 2020: 337). Fenomen funkcionalne stavčne perspektive je praška šola že opredelila v 50. letih 20. stoletja. Pojavi, kot so *tema* in *rema*⁴, dana in nova informacija ter sporočilnostni dinamizem so del informacijskih zmognosti izreka. Njegova organizacija, tako Anna Maria De Cesare (2012), poteka okrog funkcij *tema* – *rema*, stopnje aktiviranja informacij v bralčevi zavesti (dana ali nova informacija) in hierarhično-ilkutivne ravni. Komunikacijska uspešnost pisnih besedil je odvisna od njihove funkcije v konkretnih komunikacijskih situacijah, zato morajo biti besedila koherentna, kar je mogoče le v primeru besedil, ki jih prejemnik lahko interpretira (Ožbot 2006: 40, 41).

4 Besedni red

Tako slovenščina kot italijanščina poznata šest osnovnih možnih kombinacij besednega reda: torej SOV, OVS, OSV, VOS, VSO in SVO (slednji je t. i. kanonični besedni red, angl. »subject«, »verb«, »object«). V slovenščini, ki je besednoredno zelo prosta, se uporabljajo vse kombinacije, vendar ne enako pogosto. Skladenjska vloga besed in besednih zvez je določena z oblikoslovnimi sredstvi ob upoštevanju besednorednih pravil stalne stave. O zaporedju stavčnih členov v slovenščini odloča členitev po aktualnosti (Toporišič 2004: 660–661), v italijanščini pa je skladenjska vloga besed določena z njihovo postavitvijo ali besednim redom v povedi (Dardano in Trifone 1995). Italijanščina v pisni obliki redko ali v posebnih primerih udejanja

³ Izrek je komunikacijska enota in ima pomen zato, ker je povezan s konkretno situacijo v komunikaciji. Toporišič (2004: 733) izreke opredeljuje kot »povedi v danih sotvarjih, ki jim pragmatika določa pogoje uspeha za izrek dejanja«. Govoreči ali izjavitelj torej tvori izrek, ki na poslušalca ali interpreta učinkuje na svoj način. Izrek vključuje čas, prostor, udeležence, situacijskost, namenskost sporočanja in kontekst. Angela Ferrari (2008: 37–77) opozarja, da v izreku vsi elementi niso med seboj hierarhično razporejeni in ne gre zgolj za slovnično strukturo, temveč jih veže tudi informacijska struktura. Govorec načrtuje izrek kot zaporedje informacij, ki jih združi v dele z različno vrednostjo (*tema* – *rema*), tvori t. i. govorni material tako, da bo dosegel informacijski namen. Specifična vloga izrekov je v njihovem prispevku k semantični in pragmatični sestavi besedila, ki zagotavlja sporočilno uspešnost besedila v celoti.

⁴ V slovenski literaturi tudi izhodišče – jedro (Toporišič 2004) v ameriški tudi *topic-comment* (Bloomfield 1935), *topic-focus* (Sgall idr. 1973), *link-tail* (Dik 1978).

nekatero razporeditve z glagolom oz. povedkom na začetnem položaju, poleg tega veliko pogosteje uporablja model SVO, zato so druge kombinacije zastopane redkeje kot v slovenščini. Gramatikalizirane konstrukcije za poudarjanje posameznega elementa in konstrukcije, ki omogočajo ohranitev teme kot osebka na začetnem položaju, ki jih v slovenščini ni ali so precej redkejše (premik v levo, razcepljeni stavek, eksistencialna konstrukcija), omogočajo sledenje členitvi po aktualnosti. Nekaj vidnejših razlik med jezicoma je v eksplicitnosti in rabi ločil ter diskurzivnih označevalcev, menjavi teme in kontrastiranju pa delujeta podobno. Vse te pojave si bomo podrobneje ogledali v nadaljevanju članka.

Lahko bi rekli, da je funkcionalna stavčna perspektiva v slovenščini nadrejena skladnji (Žele 2018). To lahko ponazorimo s preprostimi zgledi, kot so: Janez ljubi Marijo, Janez Marijo ljubi ali Marijo ljubi Janez (Jug Kranjec 1981: 38). Tu sta izhodišče ali tema lahko tako osebek (zgled SVO, SOV) kot predmet (zgled OVS), povedek pa je v vlogi reme (zgled SOV), čeprav predmet dopolni pomen povedka, v ČPA pa v tem primeru spada k izhodišču. Za italijanščino lahko trdimo, da vsak besedni red slovnično ni pravilen, na primer v stavkih tipa »Gianni Maria ama«. V slovenščini pa je taka raba dopustna, saj se samostalnik sklanja – tako je v stavku Janez Marijo ljubi osebek tema, povedek pa rema. Z obrnitvijo besednega reda tako poudarjamo različne elemente. Za ponazoritev lahko besednoredno premečemo naslednji zgled iz korpusa:

5. Adria Airways je s 26. oktobrom 2014 prešla na zimski vozni red. (A1, 6)
- 5a. S 26. oktobrom 2014 je prešla na zimski vozni red Adria Airways.
- 5b. Adria Airways je prešla na zimski vozni red s 26. oktobrom 2014.

Izhodišče in jedro si torej sledita v enakem vrstnem redu v vseh treh povedih, le stavčni členi so drugačni. Pri določanju teme in reme si lahko pomagamo tudi s postavljanjem vprašanj. Če je tema izhodišče in dana informacija, rema pa fokus stavka in nova informacija, se pri prvi različici zгледа (5) vprašamo: Kaj se je z Adrio zgodilo 26. oktobra? Da je prešla na zimski vozni red, je rema in nova informacija. Pri drugi različici se vprašamo: Kdo je 26. oktobra prešel na zimski vozni red? Odgovor je rema, in sicer Adria Airways, v nasprotju z nekom drugim. Pri zadnji možnosti se vprašamo: Kdaj je Adria prešla na zimski vozni red? In za remo dobimo točen datum. Če bi temo in remo obrnili, bi dobili stilistično in ne le informacijsko poudarjen zgled. Tovrstne poudarke je v pisnih besedilih težko zaznati, mnogo pogosteje se zgodijo in opaznejši so pri govorni komunikaciji. V italijanskem jeziku bi najverjetneje uporabili gramatikalizirane konstrukcije, kot so premiki na levo ali trpnik. Tudi pomožni in pomenski del glagola bi bila tesneje skupaj, saj italijanščina, kot bo predstavljeno v poglavju 6.3, ne dopušča tolikšnega vrivanja elementov kot slovenščina. Poudarjeni stavki imajo najpogosteje remo pred temo in besedni red, ki odstopa od kanoničnega.

Tako imenovani kanonični stavki so razmeroma pogosti v pisnih besedilih, saj poteče med misljo in zapisom več časa kot pri govornem sporočanju med misljo ter

izgovarjavo; tako je pri tvorjenju besedil na voljo daljši časovni interval za delovanje mehanizmov, ki razporejajo informacije. Če stavek analiziramo s pragmatičnega vidika, je verjetnost, da besedni red ni poudarjen, premo sorazmerna z možnostjo njegove uporabe v širokem naboru kontekstov. Tak nepoudarjeni besedni red srečamo v bistveno več kontekstih. Če zgled (6) ne bi bil umeščen v nobeno besedilo ali kontekst, bi lahko rekli, da bralec ne more določiti, katero informacijo želi pisec sporočiti, oziroma bi bil za bralca celoten stavek nova informacija, saj se ne navezuje na nič predhodnega niti ne moremo ugotoviti, kateri element je nosilec najvišjega sporočilnostnega dinamizma. Zaradi konteksta pa vemo, da je nova informacija odgovor na vprašanje: Kaj odraža koža? in (7) Kaj bo imela vsaka nova javna stavba?

6. Koža odraža dogajanja v našem telesu. (A4, 26)
7. E ogni nuovo edificio pubblico avrà un tetto verde. (U4, 52) (Možni prevod: In vsaka nova javna zgradba bo imela zeleno streho.)

Kanonični besedni red obeh jezikov torej načeloma tvori besednoredna postavitvev SVO: tema pred remo, dana informacija pred novo, navezovanje na predhodni kontekst in visoka stopnja kontinuitete v besedilu. Če je to potrebno zaradi poudarjanja ali členitve po aktualnosti, se besedni red lahko obrne. V nadaljevanju je le nekaj možnosti za stavčni člen na končnem položaju (v nadaljevanju Pn)⁵: povedek (zgled 8), povedkov prilastek (zgled 9), osebek (zgled 10), predmet (zgled 11): Vprašanje Kaj se zgodi z večino malignih melanomov? lahko dobi odgovor v obliki zgleда (8), v katerem je povedek na položaju Pn in ima vlogo nove informacije, ki je postavljena v fokus in je kot taka nosilka najvišje stopnje sporočilnostnega dinamizma:

8. A dobra novica je, da lahko večino malignih melanomov ozdravimo, če jih le pravočasno odkrijemo. (A4, 8)
9. /.../ obiskovalca ne more pustiti ravnodušnega. (A2, 85)
10. V tako opuščanje so bili večinoma primorani prebivalci višje ležečih vasi. (A4, 68)
11. Za naše potnike smo pripravili res ugodno One Way ponudbo. (A2, 12)

Ob sorazmerno veliki prostosti, ki jo omogoča slovenščina, moramo biti pozorni na razvrščanje elementov. Pri besednorednem razvrščanju prislova načina je v splošnem namreč vsaj sedem mogočih mest za postavitvev. Naslednji zgled poudarja povedek, pri čemer bi bilo morda ustrezneje poudariti prislovno določilo načina (prijetno) in ne povedka (počutili):

12. Želim vam, da bi se na našem letalu prijetno počutili. (A5, 3)
- 12a. Želim vam, da bi se na našem letalu počutili prijetno.

Prislovna določila pragmatično gledano doprinašajo k fokalizaciji tako, da pripomorejo k identifikaciji elementa, ki je fokus izreka. Njihova vloga je odvisna tudi od tega, v

⁵ Položaj elementa v stavku označujem s P1 (na prvem mestu v stavku), P2 (na drugem mestu v stavku) itd. Ko gre za zadnji element v stavku, je oznaka zanj Pn, ne glede na število elementov. V nadaljevanju besedila oznaka Element X pomeni, da gre za element, ki ni S, V ali O.

katero od treh informacijskih enot (nukleus, okvir, pristavek), ki bodo predstavljene v naslednjem poglavju, sodijo, saj je tako tudi njihov domet vplivanja na besedilo različen.

5 Členitev po aktualnosti

Tvorec sporočila stavek linearizira tako, da začne s tem, kar je udeležencem pogovora že znano, nadaljuje pa s tem, kar je v sporočilu novo ali relevantno (Ta /kontolor/ opravlja delo prek radarskega zaslona, zato letala fizično ne vidi. (A1, 27). Temo uvrsti pred remo. Z vidika miselne obdelave ima glasovna veriga optimalno skladiščno obliko takrat, kadar začenja z lažje dosegljivim ali samodejno pridobljenim znanjem in od tam z nadzorovano obdelavo napreduje k izdelovanju novega znanja (Golden 2001: 328). Rema je tako tisti del strukture, ki je nosilec informativnosti, tema pa je tisto, kar se neposredno navezuje na predhodni kontekst:

13. To (tema) je razlog več, da poletite z Adrio Airways (rema). (A4, 111)

Mogoče je tudi, da stavek teme sploh nima, rema pa je v stavku vedno prisotna:

14. Kako zelo berlinsko! (A2, 33)

15. E se, come afferma la FAO, nel 2050 avremo superato i 10 miliardi e due persone su tre vivranno in aree urbane, è palese come l'agricoltura urbana potrebbe svolgere un ruolo cruciale per le necessità alimentari delle città. Anche in città inquinate. (U4, 52) (Možni prevod:⁶ Tudi v onesnaženih mestih). Mesta so sicer omenjena predhodno v besedilu, a izpostavitvev prav tistih onesnaženih je za bralca nova informacija.

Sprememba vrstnega reda reme in teme je v pisnem besedilu redka, v naslednjih zgledih jo lažje prepoznamo, ker temo lahko razumemo kot izraženo z zaimkom ali kot dano informacijo že v predhodnem kontekstu:

16. Različne vrste mesa so kajpada med njimi. (A4, 40)

La diego dalla palma siamo noi. (U3, 39) (Možni prevod: /Podjetje/
Diego dalla palma smo mi.)

Razvrstitev elementov BR in ČPA je odvisna tudi od informacijske enote, v kateri je element, saj je namreč semantično-pragmatična raven besedila sestavljena iz zaporedja komunikacijskih enot ali izrekov, ki so organizirani na podlagi mnogih perspektiv, kot so logična, tematska, ilokucijska itd. Vsebina izreka je s hierarhično-informacijskega vidika lahko razdeljena na tri različne enote. Prva je enota jedra, ki ga bom (v izogib prekrivanju termina s tistim, kar Jože Toporišič (2004) razume kot jedro in je del členitve po aktualnosti) imenovala nukleus, druga enota je okvir in tretja pristavek. Njihova vsebina mora biti ustrezna funkciji, ki jo opravljajo

⁶ In če bomo, kot navaja FAO, leta 2050 preseгли 10 milijard in bosta dva od treh ljudi živela na urbanih območjih, je jasno, kako bi lahko imelo mestno kmetijstvo ključno vlogo pri prehranskih potrebah mest.

v besedilu. V jedro spada glavni element sporočila, ki je lahko celo razlog za komunikacijo, pristavek ima vlogo določanja dodatnih informacij nukleusu, okvir pa lahko določa semantično-pragmatični domet jedra.

V pisnih besedilih (Ferrari 2008: 94) je ilokucijska funkcija posameznih izrekov šibka, s komunikacijskega vidika so pomembnejši makrodogodki, ki tvorijo besedilo. Nukleus je nujno potreben in zadosten del za tvorjenje izreka. Opredeljuje ilokucijsko funkcijo, torej tip komunikacijskega dejanja, ki je razlog za izrek in njegovo vlogo v besedilu (Ferrari 2008). Ta enota vsebuje informacijski fokus, ki predstavlja osrednji del ilokucijske vrednosti nukleusa in sovpada z remo. V nukleusu imamo lahko temo in remo, lahko pa tudi samo remo.

Enota okvirja (Jan Firbas (1992) navaja element *setting*), je lahko na začetku izreka in uokvirja domet, v katerem ima nukleus neki pomen. To je lahko tudi prostor, v katerem pisec zapiše vir, ki je bil izhodišče za vsebino, a se od nje na primer distancira, ali pa pogosteje navede informacije, ki povezujejo izrek s sobesedilom. Linearno je okvir pred nukleusom in mu je tudi pomensko podrejen:

17. Ad Amsterdam, la folla si riversa nelle strade e sulle barche lungo i canali, beve alla salute del Re ed organizza concerti. (U4, 31)
(Možni dobesedni prevod: V Amsterdamu se množica zliva na ulice in čolne vzdolž kanalov, pije na kraljevo zdravje in organizira koncerte.)

18. Trikkrat tedensko povezuje Adria tudi Maribor z Londonom. (A5, 6)

V slovenskem zgledu se potrjuje eno od odstopanj med jezikoma, saj ima v slovenščini nukleus besednoredno postavitve VSO. V konkretnem primeru je dobesedni prevod v italijanščino neustrezen (tj. Tre volte a settimana collega Adria anche Maribor con Londra.). Zgled bi bil v italijanščini verjetno preveden kot SVO ali z uporabo gramatikalizirane konstrukcije, kot je razcepljeni stavek, ki pa ne bi poudaril informacije v okviru (npr. È tre volte a settimana che Adria collega anche Maribor con Londra). Težnja italijanščine je, da se v večji meri poslužuje vzorca SVO in da so stavki s povedkom v začetnem položaju zelo redki.

Pristavek⁷ je neobvezen element v gradnji izreka in je v pomenskem oziru podrejena enota. Njegova vloga je, da natančno določi in obogati enoto pred ali za seboj. Pristavek kot dodatek v ozadju obogati (ne da bi vplival na besednoredno postavitve izreka) ali spremeni pomen izreka. Lahko je tudi sredstvo za natančno določitev in s pomenskega vidika doda neke vrste utemeljitev, zakaj neki element spada v besedilo:

19. Iz Ljubljane bomo leteli v švedsko prestolnico dvakrat tedensko, ob torkih in četrkih. (A2, 5)

⁷ Pristavčna besedna zveza (Toporišič 2004: 600) se lahko pretvori v zvezo osebka in povedka kot v primerih: France Prešeren, največji slovenski pesnik; France Prešeren je največji slovenski pesnik; Vaš sosed, Jože Dobravec, (bi rad govoril z Vami). Elementi v priredju se nanašajo na isti »predmet«. Na meji obeh delov pristavčne besedne zveze so vejice ali vezniška sredstva, kot so: to je, namreč, in sicer, oziroma, npr.

Pristavek v italijanščini ni nujno v izreku na končnem položaju. Lahko se umesti tudi med okvir in nukleus. V slovenščini v takih primerih velikokrat razvijemo odvisne stavke z uporabo prilastkovnega odvisnika. Ta poleg ostalih razlik v besednem redu lahko povzroči interference pri govorcih, npr. pri Slovencih, ki živijo v Italiji, in tako lahko tudi v publicistiki opazimo besednoredne razporeditve, kot so: Ta ugotovitev, nedvomno pozitivna, nas po eni strani pomirja (*Primorski dnevnik* 15. 2. 2011) (Možni prevod: Questa scoperta, indubbiamente positiva, da una parte ci tranquillizza.)

Zavedanje za obstoj vseh treh enot (okvir, nukleus, pristavek) bi morda lahko označili za intuitivno, saj jih bralec v besedilu dojema brez posebnega poznavanja jezika. Vendarle pa je za razumevanje BR, ali celo njegovo poučevanje le-tega, ključno razumevanje hierarhičnosti delovanja enot. Kaže tudi, kako zelo kompleksno je razumevanje BR in ČPA, in seveda potrjuje, da posameznega stavčnega elementa ne gre enačiti s kategorijo teme ali reme ali ga opredeljevati glede na položaj v stavku.

6 Sredstva za poudarjanje posameznih stavčnih elementov: kontrastivna obravnava za slovenščino in italijanščino

6.1 Izpostavljenost ali pomik v ospredje

Konstrukcije, ki izpostavljajo neki člen, se razlikujejo od kanoničnega besednega reda in členitve po aktualnosti v aktivnih stavkih. Gre za pripisovanje subjektivnosti in čustvenosti nepoudarjenemu pomenu povedi. Bralca poskušajo pripraviti do tega, da se v besedilu preusmeri, saj kažejo na spremembo perspektive, žarišča pozornosti in subjektivni vidik, pri čemer ločimo pomik v ozadje (ko pragmatično predpostavljene stavek deluje kot vzrok, kar Firbas (1992) poimenuje *scene – setting*) za drugo propozicijo:

20. Martin, ta najbolj priljubljeni svetnik, ne samo med Štajerci in ostalimi Slovenci, je že mimo in marsikateri mošt naj bi že vino postal /.../ (A1, 46)

Da je Martin »najbolj priljubljeni svetnik« in da »je že mimo«, je obenem okvir, v katerega se umešča nadaljevanje stavka. Pri premiku v ospredje (zglede 21) pa ima podana informacija funkcijo vzpostavitve povezave med nekim argumentom in predhodno omenjeno propozicijo. Poglavitno je, ali in kako take konstrukcije vplivajo na sporočilo in kaj želi pisec z njimi doseči. Pri naslednjem zgledu je v fokusu vrt, ki bo prešel iz administracije Baracka Obame v administracijo Donalda Trumpe, vidna pa je tudi vloga vejice pri izpostavljanju ali dojemanju nekega elementa kot zunajstavčnega:

21. Passerà dall'amministrazione Obama a quella di Trump, l'orto di Michelle (U4, 50) (Možni prevod: Prešel bo iz Obamove v Trumpovo administracijo tudi Michellin vrt.)

Pomiki v ospredje se prav tako realizirajo s pomočjo ločil. Razmejitve stavkov z dvopičjem, podpičjem in pomišljajem so v italijanščini uporabljene nekoliko pogosteje kot v slovenščini, če sodimo po dosedanjih analizah (Lovec 2018). Predvsem vejica, ki je v italijanščini semantična, se uporablja drugače kot v slovenščini⁸ in lahko spremeni tudi funkcijo, ki jo dani element opravlja v stavku. Ker raba ločil omogoča tudi, da neki element lahko beremo in razumemo kot zunajstavčni, so razlike v slovenskih in italijanskih besedilih pomembne tudi s pragmatičnega vidika.⁹ V naslednjem zgledu gre za zunajstavčnost. Poleg poudarjanja destinacije, zaradi rabe ločil izstopa tudi cena vozovnice:

22. Vozovnice po ugodnih cenah – od 139 EUR dalje – iz First Minute ponudbe je že možno kupiti za lete med Ljubljano in Berlinom ter Stockholmom. (A1, 6)

Če bi želeli elemente umestiti v okvir, ki je neke vrste izhodišče za vsebino ali tudi informacija, ki stavek povezuje s sobesedilom, bi stavek besednoredno v slovenščini lahko premetali. Prisotnost ali odsotnost ločila torej ne vpliva nujno na besedni red ali členitev po aktualnosti, vendar lahko pomensko spremeni dojemanje stavka (Ferrari 2008: 209). Z vejico lahko osebek tudi izpostavimo:

23. Lei, bionda naturale che ha rinunciato a quel colore per il nero /.../ (U1,76) (Dobesedni prevod: Ona, naravna blondinka, ki se je odpovedala tisti barvi las za črno /.../)

Omenjena raba je v italijanskem jeziku dokaj pogosta in pri pisnem jeziku, pri katerem pač ne zaznavamo intonacije kot pri govorjenem, doprinese k temu, da se bralca z grafičnim znakom opozori na določen element.

6.2 Diskurzni označevalci

Diskurzni označevalci v besedilu poleg tega, da imajo neki semantični pomen, pripomorejo tudi k besedilni koherenci v danem besedilu. Delujejo namreč kot povezovalci z izreki pred in za njimi v smislu kohezije, opredeljujejo dejanje, ki ga izraža glagol, nakazujejo vrsto izreka in ilokucijsko moč ter pripomorejo k izražanju kontrasta, popravljanja in povzemanja ter k premiku informacije v ospredje (Verdonik in Žgank 2007: 6–7). Ker je takih primerov v analiziranih delih v tem prispevku zelo malo, navajam le najpogostejše za oba jezika, ki le nakažejo rabo in vpliv na besedilo. Kadar govorec izrazi svoje dojemanje predhodnega besedila

⁸ Martina Ožbot (2009: 32–35) piše, da ima vejica v italijanščini zelo širok uporabnostni razpon in je odvisna tudi od besedilne zvrsti in sloga tvorca besedila. Obvezna je pri naštevanju, pri oziralnih stavkih restriktivnega tipa, kadar je odvisnik bistven za identifikacijo referenta v odnosnici. Raba vejice je v italijanščini mogoča pri ločevanju določenih stavčnih členov od ostalih elementov v povedi, pogosta je na začetku povedi, ki jo uvaja prislovno določilo (kraja, časa, načina idr.). Italijanski deležniki v funkciji desnega prilastka pa od sobesedila niso nujno ločeni z vejico.

⁹ Neki element namreč lahko postane zunajstavčen (če je ločen od preostalega besedila z vejico ali pomišljajem), lahko pa ta element izraža funkcijo okvira (če ni ločila), vendar ne sredi stavka.

ali dela besedila in želi še naprej pripovedovati, lahko na P1 uporabi izraze, kot so: *dobro, no/ecco, skratka*. V italijanščini je *insomma* na Pn uporabljen za povzemanje predhodno povedanega in za končanje delov diskurza:

24. (24) Insomma, un automobile completa. (U3, 120) (Možni prevod: Skratka, popoln avtomobil.)
25. (25) Per il resto, ecco, vorrei continuare a stare con la mia famiglia e gli amici. (U3, 74) (Možni prevod: Kar se tiče ostalega, no, rad bi bil še naprej z družno in prijatelji.)

Diskurzni označevalci so sicer ena od značilnosti spontanega govora in so v pisnih besedilih pogosti v premem govoru. V korpusu tega članka je jezik bližje govorjenemu, zato jih je mogoče najti tudi drugod. Vsekakor vplivajo na bralčevo percepcijo in omogočajo reorientacijo pozornosti.

6.3 Vrivanje med sestavljene glagolske paradigme

M. Ožbot (2009: 31) navaja, da v italijanščini sestavljenih glagolskih paradigem ni mogoče deliti poljubno z vrivanjem osebka, prislova idr. To je mogoče le, kadar gre za kratke, predvsem časovne prislove ali slogovno zaznamovane kombinacije. V italijanščini je težnja ta, da sta tudi osebek in povedek karseda blizu drug drugemu, praviloma se lahko mednju vrinejo prislovi (najpogosteje časa oziroma pogostosti). V slovenščini pa je povsem dopustno vrivanje elementov (na primer osebka, predmeta ali drugih vrst prislovov) med pomenski glagol in njegov pomožnik oziroma med modalni glagol in pomenski glagol (zgled 26). Mogoče je tudi vrivanje celotnih stavkov (Ožbot 2009: 31), v italijanščini pa ne. V slovenščini se lahko med pomožni in pomenski del glagola vrine tudi cel odvisnik in tako razdeli glavni stavek:

26. V začetku 20. stoletja je angleška pisateljica Virginia Wolf s svojo izjavo, da potrebuje ženska za intelektualno delo denar in prostor, zatrešla tla najprej svojim kolegom akademikom v Cambridgeu in kmalu zatem z izdajo eseja *A Room of One's Own* še preostalemu svetu. (A1, 60)
27. Nozze d'oro per Unilever Italia, la cui presenza nel Bel Paese è storicamente legata a due marchi: Omo e Gradina. (U3, 45) (Možni prevod: Obletnica zlate poroke za Unilever Italia /.../ je zgodovinsko vezana /.../)

Vzrok za težnjo, da se sestavljenih paradigem ne deli, je lahko v tem, da so v italijanščini nasploh zaznani elementi, ki se pomensko navezujejo, postavljeni drug ob drugem brez večjih prekinitev.

6.4 Gramatikalizirane konstrukcije: premik v levo ali v desno

Med najpogostejšimi sredstvi za poudarjanje je predvsem v govornjeni italijanščini premik. Premik v levo se zgodi, kadar je predmet na P1, pozneje pa ga povzame zaimек, ki je vezan na povedek. Torej predmet ni na svojem kanoničnem položaju, ampak je premaknjen levo od povedka. Predmet tako postane tema stavka in je pragmatično poudarjen. Taka raba ni prav pogosta, saj ima pisni jezik raje informacijsko kontinuiteto, ki jo lahko dosežemo tudi drugače (na primer s trpnikom) (Ferrari 2008: 212).

28. Il locale l'ho aperto io, ma di fatto appartiene all'ospite. (U1, 53) (Možni prevod: Lokal sem (*ga) odprl jaz, vendar dejansko pripada gostu.)
29. Ho viaggiato tantissimo, ma la prima vacanza l'ho fatta a Ibiza con le amiche. (U5, 60) (Možni prevod: Zelo veliko sem potoval, a prvi dopust (*tega) sem preživela na Ibizi s prijateljicami.)

Po nekaterih teorijah naj bi bilo tudi v slovanskih jezikih mogoče imeti kontrastivni premik oz. premik z zadržano temo (angl. »hanging topic«) (Gundel 1988). Obe konstrukciji poudarjata element na P1, ki je tudi intonacijsko ločen od preostalega stavka.¹⁰ Tudi ta stavčni člen povzema neki element, ki pa je lahko kazalni zaimек. Pri kontrastivnem premiku se stavčni člen, ki je premaknjen skrajno levo, v sklonu ujema z zaimkom.

Premik v desno je konstrukcija, v kateri je element iz svojega kanoničnega položaja premaknjen na desno stran stavka ali desno od povedka. Izgovori se ločeno glede na intonacijo predhodnega dela stavka. V delu pred njim ga napoveduje zaimек, ki je vezan na povedek in koreferenčen s premaknjenim elementom. Dislocirani element ima funkcijo teme, zaimек pred njim pa omogoča, da stavek kognitivno sprejmemo kot celoto. Zaimек tako opredeljuje svojega referenta in ga naredi za aktivnega v bralčevi zavesti. Dislocirani element ima vlogo, da pojasni ali natančneje opredeli zaimек, lahko pa je z njim izražena tudi popolnoma nova informacija. Tako je v besedilo uvedena nova tema, pisec pa ravna, kot da bi bralec delil njegovo znanje (Ferrari 2008):

30. *.../ forse lo* devo ancora fare il viaggio più importante di tutti. (U4, 77)
Razmeroma redki konstrukciji v pisnem jeziku nimata ustaljenega načina za prevajanje v slovenščino.

¹⁰ Pri kontrastivnem premiku se stavčni člen, ki je premaknjen skrajno levo, v sklonu ujema z zaimkom, kot v naslednjem zgledu iz češčine, ki bi si ga lahko zamislili tudi za slovenski jezik: *Svého nejlepšího přítele, toho má Honza rád* (možni prevod: Svojega najboljšega prijatelja, tega ima Miha rad.) Pri t. i. kontrastivnem premiku bralec pričakuje, da bo v nadaljevanju izražena še kakšna alternativa, a je navadno ni. Obstoj alternativnega/kontrastivnega elementa lahko jasno nakažemo le z intonacijo, v pisnem jeziku pa tega eksplicitno ne moremo nakazati. Premik z »visečoč« temo ima tudi element na P1, ki je intonacijsko ločen od preostalega dela stavka in poudarjen, vendar se sklonsko ne ujema z zaimkom, ki ga povzema. Načeloma so take teme v imenovalniku: *Ubogi otrok*, tega bi bilo čakalo lepo življenje. Tu ni nikakršne alternative oziroma pričakovanja druge alternative. Takšne teme so navadno vezane na situacijo, ki je bila izražena predhodno, in tudi na dogajanje, ki sledi. Večinoma se tudi konstantno pojavljajo v besedilu (Sturgeon 2006: 287–298).

6.5 Razcepljeni stavki

Najbolj znana konstrukcija s povedkom na P1, s katero poudarimo neki element, je v italijanščini razcepljeni stavek (angl. »cleft sentence«), ki je pogost v govorni komunikaciji, a ni zelo redek niti v pisni komunikaciji, predvsem v publicističnih besedilih (De Cesare 2012: 19). Struktura je sestavljena iz glavnega stavka, ki se začne z glagolom *biti*, in odvisnega stavka, ki ga uvaja vezni element *che* ali *a*, temu pa sledi glagol. Če je odvisnik uveden s *che*, je glagol v osebni glagolski obliki, če pa je uveden z *a*, sledi glagol v nedoločniku. Odvisnik v konstrukciji razcepljenega stavka je strukturno blizu restriktivnemu oziralnemu odvisniku, ki ga uvaja vezni element *che*. Oziralni element dopušča tudi, da so na položaju pred njim predhodniki. Take konstrukcije so torej večstavčne, vendar jih semantično beremo kot enotno sporočilo. Pri razcepljenih stavkih je razcepljeni element izoliran in tako poudarjen. Pragmatični položaj predpostavljene informacije zapolnjuje odvisnik. Poudarita se torej predpostavljena informacija iz odvisnika in (začetni) element:

31. È *ai guanti che* deve il suo iniziale successo, a cui seguì una linea mare e di cravatte. (U4, 40) (Dobesedni prevod v slovenščino ni možen; različica možnega prevoda: Rokavice so (tiste), ki jim dolguje svoj začetni uspeh (...)).

Tudi zgledi iz vzporednih korpusov nakazujejo, da se konstrukcija ne ohrani, sploh ne glagol *biti* na P1:

- 31a. *.../ è* soprattutto per questo, giovane signore, che domani la elogerò (M2: 13); In ravno zato, mladi gospod, vas bom jutri pohvalil. (M1: 13)
- 31b È dal primo giorno che la osservo attentamente (M2: 12); Že od vsega začetka vam gledam pod prste. (M1: 9)

Zaradi poudarjanja določenega stavčnega člena besednoredno odstopamo od kanoničnega reda SVO. Tudi te konstrukcije so v italijanskem jeziku značilne za govorni jezik. Dejstvo, da jih najdemo tudi v pisnih besedilih, je najbrž posledica tega, da so se razcepljeni stavki uvrstili v t. i. povprečno italijanščino (ital. »italiano dell'uso medio«), ki ima tudi značilnosti govornega jezika, kljub temu da gre še vedno za knjižno italijanščino.

6.6 Eksistencialni stavki

V italijanščini eksistencialne stavke uvaja prislovni členek *ci* na P1, sledi pa mu glagol *essere*. Začetni zaimek zapolni mesto na P1, podobno kot *there* v angleščini v taki konstrukciji, sicer bi v kanoničnem stavku P1 pripadal osebk (Cruschina 2012: 104).

32. C'è chi la definisce come un'alternativa più economica e facile da usare di Photoshop *.../* (U3, 64) (Možni prevod: Nekateri jo opredelijo kot bolj ekonomično in alternativo, ki je enostavnejša za rabo kot Photoshop.)

Eksistencialni stavki imajo v italijanščini zaporedje VSO, v slovenščini pa popolnoma enake strukture ni, kar potrjujejo tudi nekateri zgledi iz vzporednega korpusa:

32a »Ci sono degli scalini« disse Niceta. (B2: 25); »Tu je stopnišče?« je rekel Niceta. (B1: 25)

32b C'è di sicuro qualcos'altro che fa di lei un ingegnere eccellente. (M2: 13); Gotovo je še nekaj, kar je iz vas napravilo izvrstnega gradbinca. (M1: 9)

Eksistencialni stavki lahko uvajajo novo informacijo za bralca. Lahko pa bralec to informacijo že pozna, vendar če je na novo uvedena v diskurz, je videna kot nova in v žarišču. Velikokrat se take konstrukcije uporabljajo v besedilih, ki opisujejo ali obveščajo, saj piscu omogočajo, da entitete umesti v situacije glede na predhodni kontekst tako, da jih predstavi na sceni znotraj žarišča.

Zaključek

Članek nudi le uvid v nekatere besednoredne možnosti v korpusu, ki so ga tvorile publikacije, dostopne na letalih. Analiza je okrnjena zaradi pomanjkanja vzporednega korpusa in pa najbrž tudi zaradi dejstva, da imajo publikacije navadno le enega lektorja, kar stilistično zelo poenoti besedila. Ne glede na to prispevek pokaže, da gre pri besednorednem razvrščanju v jeziku za zapleteno mrežo dejavnikov logičnih razmerij: predpostavk, kognitivnih dejavnikov, komunikacijskega namena in konteksta. Besedni red je interakcija semantičnih, slovničnih in pragmatičnih dejavnikov. Tematsko-organizacijski vidik besedila je rezultat razporeditve tem posameznih izrekov, ki to besedilo tvorijo. Vsaka komunikacijska enota oz. izrek ima notranjo organiziranost na informacijske enote (okvir, nukleus, pristavek). Z analizo teh enot in njihovega komunikacijskega ter informacijskega pomena v besedilu in danem kontekstu dobimo vpogled v funkcionalnost posamezne kombinacije besednega reda v danem jeziku. Poudarjene konstrukcije pripisujejo subjektivnost in emotivnost v konvencionalnem pomenu stavka, odstopajo od kanoničnega besednega reda in členitve po aktualnosti, bralca pa pripravijo do tega, da se v besedilu preorientira. Italijanščina pri tem uporablja premike, eksistencialne konstrukcije in razcepljene stavke, ki jih pisna slovenščina pozna, a redkeje uporablja.

Viri

A1 *Adria In-Flight Magazine*, december in januar 2014/2015

A2 *Adria In-Flight Magazine*, februar in marec 2015

A3 *Adria In-Flight Magazine*, april in maj 2015

A4 *Adria In-Flight Magazine*, junij in julij 2015

A5 *Adria In-Flight Magazine*, avgust, september in oktober 2015

U1 *Ulisse*, december 2016

U2 *Ulisse*, februar 2017

U3 *Ulisse*, marec 2017

U4 *Ulisse*, april 2017

U5 *Ulisse*, julij 2017

Primorski dnevnik, 15. 2. 2011

M1 Lainšček, Feri, 2006: *Muriša*. Ljubljana: Študentska založba.

M2 Lainšček, Feri, 2009: *La ragazza della Mura*. Trst: Beit. Prev. Martin Vidali

B1 Eco, Umberto, 2008: *Baudolino*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Vasja Bratina.

B2 Eco, Umberto, 2000: *Baudolino*. Milano: Bompiani.

Literatura

Beccaria, Gian Luigi, 2010: *Il mare in un imbuto: Dove va la lingua italiana*. Torino: Einaudi.

Blanca, Irimeia Silvia, 2018: The Relationship Between the Language of Tourism: Tourism and Sociology. *European Journal of Social Science Education and Research* 5/2. 128–141.

Bloomfield, Leonard, 1935: Linguistic Aspects of Science. *Philosophy of Science* 2. 499–517.

Burns, Peter. M., 2004: Six postcards from Arabia: A visual discourse of colonial travels in the Orient. *Tourist Studies* 4/3. 255–275.

Cruschina, Silvio, 2012: Focus in Existential Sentences. Bianchi, Valentina in Chesi, Cristiano (ur.): *Enjoy Linguistics! Papers offered to Luigi Rizzi on the occasion of his 60th birthday*. Siena: CISCL Press. 77–107.

Dardano, Maurizio in Trifone, Pietro, 1995: *Grammatica italiana con nozioni di linguistica*. Bologna: Zanichelli.

De Beaugrande, Robert in Dressler, Wolfgang, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park. Prev. Aleksandra Derganc in Tjaša Miklič.

De Cesare, Anna Maria, 2012: Riflessioni sulla diffusione delle costruzioni scisse nell'italiano giornalistico odierno a partire dalla loro manifestazione nei lanci di agenzia in italiano e in inglese. *Cuadernos de Filologia Italiana* 19. 11–39.

Dik, Simon C., 1978: *Functional grammar*. Amsterdam: North Holland.

Edelheim, Johan, 2007: Hidden messages: A polysemic reading of tourist brochures. *Journal of Vacation Marketing* 13/1. 5–17.

Fedotova, Olga, Latun, Vladimir in Vlasova, Tatiana, 2015: Illustration in the *in-flight* magazines of the European airlines: Expansion of the outlook or aggressive advertising? *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 214. 871–875.

Ferrari, Angela (ur.), 2008: *L'interfaccia lingua-testo: Natura e funzioni dell'articolazione informativa dell'enunciato*. Alessandria: Edizioni dell'Orso.

Firbas, Jan, 1992: *Functional sentence perspective in written and spoken communication*. Cambridge: Cambridge University Press.

Francesconi, Sabrina, 2014: *Reading tourism texts: A multimodal analysis*. Buffalo: Channel View Publications.

- Golden, Marija, 2001: *O jeziku in jezikoslovju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gundel, Jeanette K., 1988: *The role of topic and comment in linguistic theory*. New York: Garland.
- Jaworski, Adam in Thurlow, Crispin, 2010: Semiotic landscapes: Language, image, space. *Language in Society* 41/1. 130–133.
- Jug Kranjec, Hermina, 1981: O pomenski in stilni vlogi besednega reda pri oblikovanju sporočilne perspektive povedi. *Jezik in slovstvo* 42/2–3. 37–42.
- Lovec, Nina, 2018: *Besedni red in členitev po aktualnosti v slovenščini in italijanščini: Doktorska disertacija*. Ljubljana.
- Klimova, Eva, 2020: L'ordine delle parole in interazione con gli altri fattori della struttura informativa: la frase italiana e quella ceca. Inkova, Olga, Nowakowska, Małgorzata in Scarpel, Sebastiano (ur.): *Systèmes linguistiques et textes en contraste. Études de linguistique slavo-romane*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. 375–389.
- Mathesius, Vilém, 1991 [1929]: Funkční lingvistika. (La linguistica funzionale.) Sornicola, Rosanna in Aleš, Svoboda (ur.): *Il campo di tensione*. Napoli: Liguori Editore. 9–27.
- Ožbot, Martina, 2006: *Prevajalske strategije in vprašanje koherence ob slovenskih prevodih Machiavellijevega Vladarja*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Ožbot, Martina, 2009: Nekaj kontrastivnih beležk o italijanščini in slovenščini in nekaj opažanj o jezikovni produkciji pri govoreh slovenščine v Italiji. *Jezik in slovstvo* 54. 25–47.
- Rhodes, Leara D., 1999: Inflight Magazines: Changing how Magazines Market to Travellers. *Journal of Magazine & New Media Research* 2/1. 1–22.
- Sgall, Petr, Hajičová, Eva in Benešová, Eva, 1973: *Topic, Focus and Generative Semantics*. Kronberg: Scriptor.
- Sturgeon, Anne, 2006: The discourse function of left dislocation in Czech. *Berkeley Linguistics Society* 31. 287–298.
- Thurlow, Crispin in Jaworski, Adam, 2003: Communicating a global reach: Inflight magazines as a globalizing genre in tourism. *Journal of Sociolinguistics* 7/4. 579–606.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Verdonik, Darinka in Žgank, Andrej, 2007: Diskurzni označevalci v dveh pogovornih žanrih. *Jezik in slovstvo* 52/6. 19–33.
- Wilson, Erica, Kerrie, Stimpson, Lloyd, David in Boyd, William E., 2011: Promoting Gondwana: Presentation of the Gondwana Rainforests of Australia World Heritage Area in tourist brochures. *Journal of Heritage Tourism* 6/4. 297–308.
- Žele, Andreja, 2018: O aktualnostnočlenitveni stavi v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 63/2–3. 59–73.